

CORINA ISABELLA CSISZÁR

Obiceiuri din Sârbi

Jocul

Demult o fost o viață la tineret. Atuncia n-o mărs fetele de-acasă, veneau băieții la ele. Dac-ai avut drăguț, o mărs în tătă sara la tine. Sau mergeai la drum cum era sau mergeai la horă, era joc în sat. Mergeai și te întâlneai cu drăguțu la joc și te juca și te ducea acasă. Eu am o fătucă și veneau feciorii la ea. Și am avută cameri, da o stat cu noi și cu fecioru, că noi am fost un ptic populari, hoream, soțu meu o știut zice-n fluier și în clanetă când era tânăr. Noi așa ne-am petrecut, cu fete, cu feciori, ne părea bine că zin feciorii. De nu veneau înt-o sară, o întrebam pă fată: „da te-ai sfădit cu oricare, de nu zine nime la noi?”

De când am fost eu fată în tătă duminica să făcea joc. Eu am stat mai di la școală păstă grădini. Și di la noi mai gios puțân am avut ceterași. Merem duminică dimineața la beserică. Și veneam acasă să ne-mbrăcăm altfel. Nu mergeam cu hainele de beserică la joc. Ne îmbrăcam cu alte celi haine și auzăm ceterașu. Era joc în șuri și era praf. Și nu mai mergeai cu acele haine. Sângure mergeau fetele la joc. Mergeau feciorii și duceau muzăcantii. Și întâieș dată făceau feciorii un joc, tăți feciorii. Apoi strâga fetele. Ele sta tâte în șâr afară și feciorii stau în șură. Și apoi fecioru strâga cu numele fata cu care vroia să joace. Era Feciorescu, Rața, Sârba. Și alternau, jucau feciorii ceva, apoi era Învărtita. Îți chemai de obicei prietena la joc și-o strâgai după poreclă:

- Năstafa lu Nuțu Moșului, hai la joc.

Nu vroia să meargă, mergea la altu. Și băiatu oprea ceterașu și-o scotea din joc. Era o mare rușine să te scoată din joc. Și ieșea de multe ori cu bătaie, că alții ziceau că ceteraș că să dzacă în continuare. Sau dacă nu l-ai petrecut în șezătoare te pedepse la joc. Așa să înțelegeau feciorii că la jocu ăsta n-o joacă nime. Și nime n-o chema și era o rușâne știind că ești jucătoare bună. Api mai erau și care nu știau juca. Da acele mai mergeau în fundu șurii și giucau. Da o vrut s-o gioace și mergeau în fundu șurii să nu-i vadă lumea. Apoi mai erau și feciori care oricât exersau, tăt nu știeu să joace. Jucătorii și strigătorii jucau în față. Și erau două locuri, două șuri unde să făceau jocuri. Și făceau curățenie în șură o oră, două, aruncau fână în pod și să dădea drumul la joc. O fată mai de gazdă, mergea mai cu greu la joc cu un fecior mai sărac sau mai urât. Să făcea că n-aude când o strâga. Și o strâga altu și pleca. Și vorbeau feciorii: „facem o băută la cutare.” Mergeau și întrebau întâie, mergeau

și întrebau pă părinți dacă pot face o băută. Eu am fo norocoasă pă chestia asta. Că tata zicea: „haidați aici, haidați aici.” Era greu de bani și 5 lei dădeau feciorii la ceterași și le zăce tăta ziua la joc. Fetele nu plăteau nimic. Satul nostru a funcționat mereu ca 2 sate, Susani și Josani. Și făceau 2 jocuri susănarii în Susani și josănarii în Josani. Și era mare concurență între ei, care să pună mâna pă ceteraș, cu o săptămână înainte și îi dădea arvon. Și dacă ai fo scoasă din joc merei în altă parte, în ceie duminică, mergeai din Susani în Josani. Da n-ai mai avut a ce zini în Josani iuti. Nu te mai uita nime. Erau foarte mulți feciori și fete și de sărbători și în duminici trebuiau să facă ceva. Demult umblau pă drum. Și băiatu căuta o floare rară, măieranu să-și pună un sir în clop. Și seara mergeau feciorii la băută la o fată acasă. După un timp era băută și cu mâncare, api ce să le dai? Pită, slănină și castraveți murați? Dacă ai avut un preten și l-ai chemat acasă de la gioc și știei că-i flămând, l-ai chemat în ceie casă și l-ai omenit, i-ai pus de mâncare. Și moartea mea o fo giocu. Și amu dacă mă duc undeva și zice de-nvârtit mă furnică. Numa mă îmbată de cap și-s pă nicări.

Șezătoarea

Vrăjuri am făcut în șezătoare în timp de iarnă. Mergeam cu lucrul, atunci torceam cânepă, mai mult să torcea atunci. Alta mai mergea cu cosăle, care cu ce o avut. Și era tăt mereu la aceeași casă, era casa șezătorii. În două locuri erau șezători în sat. Mergeau fetele unde le era mai aproape. Femeia la care făceam șezătoarea era mai săracă și duceam petrol la loampă, duceam un coș de lemne pân rotație, în sara asta io, în ceie sară tu. Erau șezătorile la oameni mai săraci, oameni mai bătrâni, o femeie văduvă, o femeie fără bărbat. Și mai duceai câte ceva. Și mergeau și femei bătrâne și fete în șezătoare. Doar nu era pă de ascuns șezătoarea. Numa sâmbăta și duminică nu să făcea șezătoare. Făceam și marți că pă la noi n-o umblat Marțolea. Și torceam câte două fuse că trebuia să-i arăt la mama ce-am lucrat. Api zine feciorii în șezătoare, venea și de pă alte sate. Și ieșeau și petreceai fecioru afară și ca să știe părinții c-ai tors, ț-o tors vecina din caier, te-o acoperit. Că de aveai drăguț, șidei mai mult afară a povesti cu el. Într-o sară n-o venit feciorii în șezătoare.

- Mă, nu ne-o zinit niciun fecior, hai, să facem vrăjuri. Și api ne învăța o femeie să ne întoarcem cu spatele una la alta și să dăm c-o sâta pântre pticioare:

Eu nu durduc sâta
Că durduc fecioru
Să zie în șezătoare.

Api de zine, de nu zine, te-ai distrat, o fo un gioc. Da mai și zine. Și api stau feciorii în casă și povesteau, erau și două jocuri. Jucau de-a picatu-n fântână. Să grăieu băieții să

să joace și să ducea unu la ușă și zicea: „am picat în fântână!” „Cine să te scoată?”, întreba fata. Fata iară chema un fecior și tot așa. Mai era un joc era un fel de Bâzu, Pranicu, giucau feciorii. Băiatu își ținea mâna la ochi și altu mergea și îi da în palmă. Și trebuia să-l ghicească. De nu-l ghicea mai sta. De l-o ghicit, sta celălalt. Acela era jocu feciorilor. Api noi audzem că zăceu:

- La noi o fo feciori mulți, că am tors din vârvu caierului. Și am făcut ghem și l-am aruncat nu știu unde. Da la noi în șezătoare nu s-o făcut că n-am fo numa 4 în șezătoare. Mai era o șezătoare pă vale. Eu tare mult am și cusut și în șezătoare cămeși cu mâna. N-ai avut cămeșă dacă nu ți-ai cusut. De la 14 ani cos și la mașină.

M-o mâncat atâta rău
Câte ptietrii-s pă pârau.
Și scânduri la sirisău.
M-o mâncat atâtea rele,
Câte ptietrii-s pă vâlcele
Și la sirisău surcele.

Rituri de construcție a caselor

Se făceau fundății de piatră, să aducea piatra di la râu în clacă. Tata meu o fo maistăr de căs, Nuțu Cucului. Tata când încheie straturi la șură, la casă ori la ce, el făcea acolo unde să-nteatură lemnul, cum să îmbucă lemnul, el făcea cruce cu securea. Punea boabe de grâu și bănuți mânânței din metal. Și stroptea cu adezmă. La vârvu căsî, de abde așteptam să rădice cornii, tata unde era maistăr îmi spunea: „mândra tatii, pă mâni sară rădic cornii, pă desară îți aduc o pânzătură.” Când ridica cornii prima legătură de corni să rădica cu struți. O pânzătură la maistăr, de o fost doi, două pânzături, de-o fo trei, trei pânzături. Tata tăt cam cu 2 o lucrat. Încă cu un om cu el. Punea flori. Se lega ca un buchet pă o bătă și să coase cătă flori. Și acăța o pânzătură ca la steag. Și pă când ajungea cu lețuitu, punea toți cornii. Și numa după lețuit o cobora de acolo. Dacă ploua eram supărată că mi-a ploua pânzătura. Āla o fo darul meșterului că o ajuns să-i pună clopu-n cap la casă, adică acoperișu casei. Și când găta le dădea o masă la meșteri. N-o lipsit țuica, prima era. Aceie o avem din tată în fiu. Punea și uiagă de horincă în struț de era gazdă omu. Că demult n-o fo horincă multă la oameni.

Ritualul nupțial

Eu îs de 71 de ani, n-am apucat acele vremuri să aud că pă ceia și pă ceia i-o căsătorit părinții. Da înainte așa zicea că s-o căsătorit demult. Eu am auzit că l-o întreat pă un părinte

Case de lemn; foto: Felician Săteanu

a unuia fecior. I-o zâs:

- Măi, Deo, ai grijă că disară îi credinți!
- Da cu cine?

I-o spus, da o dzâs:

- Tre să mu duc și io?
- De-acele eu n-am apucat.

Se mergea a peți. Nu totdeauna tinerii se înțelegeau așa de bine, că gata, ne luăm. Și erau multe situații când s-o-nțales la avere.

- Tu ce-i dai la fată?
- Poi cutare.
- De nu-i dai la fată acolo, nu ne învoim.

Bocotanii demult să luau așa, săracii bieții nu aveau ce împărți.

Se dădeau cerge hăt multe la fete. Așternutu pă pat strict obligatoriu o trebuit să-l aivă fiecare fată, un rând de vase, oale. Astea la cele care o mârș de nurori. La care n-o mârș de noră, o avut ce-o avut casa. Trebuia să aibă și pranic și sucitor și tocănău, traistă mare, traistă mică, desagi și tot ce-o trebuit să aivă într-o casă. Dacă sta bine de acasă, îi da 2-3 vaci, giurincă, dițelucă, boi la fete; să pregăteau din timp cu cai, oi, porc, peminte. Neapărat un pământ de mălai, o moină de picioci și batâr 3-4 clăi de fân, batâr la cele sărace. Dacă erau mai înstăriți, îi dădea loc de casă. Lucra fetele de numa. Mama mea n-o fo femeie rea, da nu mă lăsa să treacă ziua să nu produc ceva. Trebuia să vadă că am lucrat ceva.

Nu mergeai atunci la nuntă cu horincă, dacă duceai un litru de horincă. Dacă vroiai să dai ceva, puneai la locu miresii. În rest, cu un litru de horincă ai mâncat și ai băut la toată nunta. N-o fost atâtea lucruri, nici ceterași atâtea de scumpi. Atunci ceterașu o fo a nunții și omu și-o văzut de viața lui. Când o fo nuntă la Ileana di pă Coastă, s-o măritat în Breb. Și-o zinit oamini din Breb. Erau care mai furau uiegile de horincă ce se duceau la nuntă. Ziceau: „băi, hai s-o bem.” Era criză n-o fo horincă de agiuns la nuntă.

Se făcea *cureti umplut* (sarmale) și zamă de găină cu laște de casă. Și carnea ceie de la găini ț-o da oaricum. N-o fo picioci, nu erau la nunți pancove, era cozonac și ca prăjituri să făcea turtă galbână, numa blatu, nu umplută. Mai făceau turțile cele pă 3 etaje la miri, împodobeau masa cu ele, era numa în fața mirelui și a miresii. Și mai dădeau și la alții dacă vroieu. Când veneau de la cununie cu acele, erau 2 turți, le ieșeau înainte mamele mirelui și a miresii. Și mama mirelui da la mireasă și mama miresii da la mire turta ceie. Îi aștepta pă prag cu turtele. După ce țâpa druștele grâu, ele să trăgeau la o parte și ieșeau mamele pă prag cu turțile cele. Erau mai multe druște, da dintre toate poate numa una țâpa cu grâu. Și mai demult le ieșea mamele înainte cu țâpoi nu cu turți. Eu nu am apucat. Mi-o zis tata că erau țâpoi puși pă masă la nunți. Erau cu busuioc înstruțați. Coca era mai ca la cozonac, dar nu așa bună, că nu trebuia să se sfarme, trebuia să reziste pă mese. Intra stegarul înainte de a intra mirii și înconjura de 3 ori cu steagu masa. Să băteau două cuie la grindă deasupra mirilor în cameră și acolo să punea steagu și stătea până dimineața până să dezvelea mireasa. Și după aia venea stegarul și striga să intre în casă mirii, apoi nănașii, druștele. Ei îi băga în casă după o ordine, el practic conducea nunta. Și în privința muzicii ce comanda ceterașul, aceie să cânta. Era șeful nunții, avea cuțit în curea. Și de obicei era văr apropiat cu mirele sau prieten bun și neapărat trebuia să fie fecior. Și călăreții demult horeau pă cai. Aveau și mireasa și mirele călăreți care veneau și înaintea miresei și înaintea mirelui. Când trebuia să plece mireasa de acasă zineu 2-3 călăreți și plecau și de la mire 2-3 înstruțați, o, de mine. De obicei oamenii miresii nunteau la mireasă și oamenii mirelui nunteau la mire. Și să adunau câtă dimineață și să făcea ospățul toți laolaltă. La mire să făcea nunta cu mirii și la

mireasă să făcea doar ospățul, la mireasă nunta fără miri. Și pă dimineată îi ducea și pă ceia oameni să nuntească cu mirii. La mire mai rămâne cu mireasa o drușcă. Nu rezista sau nu știa mireasa să joace la Jocu miresii și juca o drușcă. Și stegarul deschidea jocul cu mireasa sau cu o drușcă, avea anumite strigături specifice:

Pogonici, pogonici,
Cine pune bani aici
Cine n-a juca mireasa,
La vară nu-i taie coasa.

Să punea un taljer acoperit cu o ștergură în fața nănașului. Și acolo sub ștergură punea toată lumea cel puțin 5 lei pentru un joc. O jucau și feciorii și oamenii căsătoriți, o jucau și familiile bărbatului și femeii. La final o juca mirele. Stegarul nu-i dădea mireasa la mire până nu punea bani mai mulți cu stegarul. Se găta jocul miresei și începeau jocurile cu oamenii din casă. Mireasa mergea și-și număra bănuții. Dacă ai avut neamuri mai cu stare ți-ai pus, dacă nu, o fo nănașul satului că acela o mărș la oricine. Da acela n-o fo darnic: „îți dau cât pot și cât am.” Dacă ai avut ceva mai puternici și să-ți puie mult, ai ales pe altcineva. Da mai demult n-o fo nunțile cu mari cheltuieli și nici n-ai așteptat să-ți dăie cine știe cât. S-ajutau la nuntă oamenii cu de toate, nimic nu mai trebuiau să cumpere, duceau de toate. Astăzi nu mai duc alimente, duc bani înainte de nuntă. Demult era socăcița satului care mergea la toți. Nu aștepta să-i plătești nu știi cât, mergea din plăcere. Și se supăra dacă n-o chemai. Năstafa Țăpleanului, Anuța lu Cute, Pălăguța lu Marișcău, aceie o fo socăciță la toată lumea în Giosani. La noi e ca și cum ar fi 2 sate Giosani și Susani, erau 2 cătune înainte și s-au adunat și între ele e un gol, nu e nicio casă acolo. Și sunt 2 biserici, cea din Josani și cea din Susani. Mergea cineva din nuntă de la mire la mireasă și îi spunea: „noa, noi acum plecăm la cununie, pleacă și tu.” În așa fel se făcea ca nu cumva să ajungă unu mai repede decât celălalt, să uitau și mai stăteau și mai făceau o roată în față, ca să ajungă cam deodată pă ulița bisericii. Da tăt mirele nainte și mireasa cu a ei după el. Mărgând să horea, feciorii horesc o melodie specifică de mers la cununie:

Suiți babe pă gunoi,
C-om zini și după voi,
Când or fi Paștile gioi
Și Crăciunu mai apoi!

Tăt mă mir de astă treabă
Că s-o strâns atâta babă.
Mereți acasă femeii,

Puneți la foc păstăi
C-or zini fetele bete
Și-or mânca păstăi nesierete.

Multe erau, le și inventau pă loc, feciorii care aveau darul ăsta. Și să duceau la cununie mirii, stegariu, druștele și nașii. Și tineretu rămânea în drum. Se făcea o horă mare cu toată nunta și acolo așteptau mirii. Și în Josani se mergea pe o parte la biserică și se cobora pe alt drum, erau două uliți, 2 ieșiri, pe partea pe care coborau mirii, pe acolo urcă mortu. Și nici mortu nu mere pă unde mergeau mirii. Era oarice credințe acolo. Oamenii pă la 11-12 noaptea se duc acasă de la nuntă și revin dimineța. Până cătă amiazăți era tăt nuntă.

Socăcița strâga cu găina, lucra cu ea și strâga. O aducea înstruțată și cu țiglarie în gură. Și tăt era flori și zgardă la grumaz făcută din aluat de pancove. Și mergea la nănașu cu ea și trebuia s-o plătească. Tu ca socăciță îți laudai găina și feciorii din jur ți-o ocărau. Și femeii erau care strâgau la socăciță.

Dimineța la ospăț mireasa își țapa cununa și o învălea nănașii cu pânzătură. Prima dată îl păcăleau pă mire și îi puneau un clop moșesc, mai hâd. Să furișau bătrânii pă la spate și mirele să făcea că nu-i place. Și la mireasă îi puneau pânzătură. Sta stegaru în fața miresei cu steagu în mână. Și ea își lua pânzătura și o arunca pă steag. Și stegariu lua cu cuțātu pânzătura de pă steag și i-o arunca la mireasă de 3 ori. Sta stegariu în fața ei cu cel mai frumos cuțit și ea arunca pânzătura exact pe steag. Avea și cea mai frumoasă curea stegarul. Și la final i-o punea frumos pă cap și i-o lega. Cumpărai struț și era femeie care știe coasă cununi cu oglinzi. Cununile de la noi din sat se asemănau foarte mult cu cununile de la oșeni, așa roșii țipătoare, cu struțuri și cusute pă o rotucă de carton. Oglinda era pusă pă mijlocu struțului și prinsă ca un fel de corigăoaș ca la cojoace. O fo ca din materialu de cojoc cu oglinzi. Și la druște era fără oglinzi, din material de lecrice. Era o pănurucă de aceie verde sau albastră și făcută cercuț și erau niște bumbuşcuți ca de hârtie, roșii, verzi și le coseai pă 3 rânduri. Numa în Breb mai îs de acele. Eu nu am fo cu cunună, nu mi-am nici dorit și nici nu am făcut nuntă. Am fugit. Și religia era tare strictă. Pă mine m-o lăsat să mă mărit cu un om că am fo mai bătrână, pă el nu l-o lăsat părinți c-o fo mai tânăr. Și am picat de acord să fugim până la o mătușă din Călinești. Și eu m-am dus pă la ea și m-am jelcuit că m-aș mărita și numa pă el mi-l trebe și îi mai tânăr și a noști nu ne lasă. Și până la urmă ne-am și căsătorit pă ascuns. O fo un secretar în Budești și o șezut la Mărioara lui Lorinț. Și mirele meu s-o dus și l-o-ntrebat: ”cum ar si rând să ne cununăm înt-o noapte?” „Foarte bine”, o zâs. „Zii cu mireasa și măcar încă un om să ai cu tine. Spui pă ce dată, în ce sară și îmi spui când să te aștept la sfat.” Și s-o auzât așe pân sat și s-o mai încăierat treburile. M-ar fi bătut tata batăr că m-o ibdit. Și apoi am făcut un miez de nuntă acasă. Am mers la popa fără cunună, fără alai, fără nimnic, numa cu nașii. Apoi s-o *podat* (obișnuit) familiile. El o zinit la noi de ginere. Am stat un ptic la noi, apoi am venit la soacra și mai era o fată mai îmbulzâtucă. Da o fo tare nealcoșă, o știut lucra tăt feliu.

Rețete culinare

Mâncare de harbuz

Corățăsc harbuzu, îl fac pă răzătoarea mare și îl pun în tigaie cu apă și cu lapte. Să treacă așa un ptic păstă el. Și fac rântaș ca pă orice mâncare. Pun unsoare, un pic de ceapă demnic câtă gândesc că trebe. Și pun lapte cu groștior. Și când îi siert, pun morar.

Zamă de șalate

Pun apă în oală și bat un ptic de *sămățișă* (iaurt) și-o năpustec acolo. Și când dă a să-nfoca apa, iesă brânza așe deasupra. Și o ieu gios cu paleta. Că nu ne place să să simța. Și fac rântaș iară ca pă orice mâncare. Și la șalate pui ai. Și năpost rântașu pă apuca ceie și șalatele le spăl frumos și le tai cu cuțātu și le zolesc jâb, jâb, de zama ceie verde. Și le pun acolo cu rântașu. Și pun scrijelucă de slănină. Și când îs sierte șalatele, bat două ouă și le năpost acolo. Și îi așe cu zdrențe. Când n-ai groștior pui în ouă o linguriță de oțet. Eu așa știu fa mâncare. Poate oaricine mă ocără, a căsî nu mă ocărăsc.¹

---

¹ Performeră Năstafa Șandor, (Năstafa lu Ionu lu Ciceu), 71 ani, Sârbi, 2018.